

Dr Tadeusz Sozański

METODY BADAŃ SOCJOLOGICZNYCH

Konwersatorium, 45 godzin (15 jednostek)
Zaoczne studia socjologiczne o specjalności praca socjalna
III rok, grupa 4, rok akad. 2005/06

Cel kursu. Celem kursu jest przygotowanie do profesjonalnego prowadzenia empirycznych badań socjologicznych z uwzględnieniem wszystkich etapów procesu badawczego: od postawienia problemu, przez konceptualizację i operacjonalizację, przygotowanie narzędzia badawczego, zbieranie materiału źródłowego, po analizę danych i prezentację wyników.

Warunki zaliczenia. Obowiązuje obecność na zajęciach i studiowanie na bieżąco literatury przypisanej do każdego bloku tematycznego. Na pierwsze zajęcia po przerwie świątecznej należy oddać przygotowany na piśmie *projekt badań*, a na pierwsze zajęcia w II semestrze przedłożyć *kwestionariusz* ankiety lub wywiadu będący narzędziem badawczym w ramach projektu. Kurs kończy egzamin testowy (test uzupełnianych zdań).

Bloki tematyczne

1. Co to jest nauka? Podział nauk. Metodologia nauk. Osobliwości socjologii jako nauki empirycznej.

Pojęcia i tematy: cechy wyróżniające wiedzę naukową, nauki empiryczne i formalne, metodologia a socjologia nauki, metodologia pragmatyczna i apragmatyczna, problem naukowy, hipoteza, paradygmat, teoria, model, metoda, orientacja problemowa, perspektywa przyrodnicza i kulturowa.

Literatura: T. SOZAŃSKI. *Co to jest nauka?* Ss. 23-50 w: J. Goćkowski, S. Marmuszewski (red.) *Nauka. Tożsamość i tradycja*. Kraków 1995 (MN I: 5-34 lub <http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/nauka.pdf>) • J. TOPOLSKI. *Metodologia historii*. Warszawa 1973, r.I (Przedmiot metodologii nauk): 15-31 • S. NOWAK. *Metodologia badań społecznych*. Warszawa 1985, r.II (Zjawiska społeczne i odpowiadające im pojęcia): 62-84.

2. Elementarne czynności naukotwórcze. Fundamentalna rola zmiennych.

Pojęcia i tematy: definicja, klasyfikacja, typologia, pomiar, jednostka analizy, zmienna, podziały zmiennych według różnych kryteriów.

Literatura: G. BABIŃSKI. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych badań empirycznych*. Kraków 1980, r.III (Zmienne i ich rola w badaniach socjologicznych): 35-63 (MN I: 249-272) • S. NOWAK. *Metodologia badań społecznych*. Warszawa 1985, r.III (Definiowanie pojęć i dobór wskaźników w badaniach): 124–138, 152–164 • Notatka do wykładu: <http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/zmienne.pdf>

3. Etapy procesu badawczego. Projektowanie badań. Konceptualizacja i operacjonalizacja Typy badań empirycznych.

Pojęcia i tematy: "od projektu do raportu", przedmiot, temat i problematyka badań, konceptualizacja, operacjonalizacja, badanie weryfikacyjne i eksploracyjne, eksperymentalne i korelacyjne, przekrojowe i dynamiczne,

Literatura: G. BABIŃSKI. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych badań empirycznych*. Kraków 1980, r.II (Etapy procesu badawczego): 19-34 (MN I: 300-313) • E. BABBIE. *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa 2003, r. 4 (Plan badań): 109–138.

4. Eksperyment w naukach społecznych. Etyka w badaniach socjologicznych

Pojęcia i tematy: zależność przyczynowa, metoda eksperymentalna, manipulacja i kontrola, klasyczny schemat eksperymentu i jego modyfikacje, trafność wewnętrzna i zewnętrzna, zasady etyczne obowiązujące w badaniach na ludziach.

Literatura: E. BABBIE. *Badania społeczne w praktyce*, r.8 (Eksperyment): 245–266 • T. SOZAŃSKI. *Propozycja eksperymentalnego badania wpływu dolegliwości i nieuchronności kary na podejmowanie działań przestępczych*. [Http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/projekt.pdf](http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/projekt.pdf) • J. BRZEZIŃSKI. *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa 1996, r. 5 (Etyczne problemy psychologii (I) – między kodeksem etycznym a laboratorium, fragment): 125–132 • *Kodeks Postępowania w dziedzinie Badań Rynkowych i Społecznych*, streszczenie: [Http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/kodeks.pdf](http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/kodeks.pdf)

5. Wskaźniki, indeksy i skale.

Pojęcia i tematy: wskaźnik i indicatum, podział wskaźników według S. Nowaka, moc zawierania i odrzucania wskaźnika, indeks a skala, podstawowe wiadomości o metodach skalowania.

Literatura: E. BABBIE. *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa 2003, r. 5 (Konceptualizacja, operacjonalizacja i pomiar): 139–171. • S. NOWAK. *Metodologia badań społecznych*. Warszawa 1985, r.III (Definiowanie pojęć i dobór wskaźników w badaniach): 165–189.

6. Baza źródłowa badań empirycznych.

Pojęcia i tematy: pojęcie źródła, źródła zastane i wywołane, ocena autentyczności, wiarygodności i istotności źródeł, techniki zbierania materiału empirycznego, podział technik według J. Lutyńskiego, trzy aspekty standaryzacji techniki (narzędzie, cechy zbiorowości ankietowanych, warunki komunikowania się), wykorzystanie dokumentów urzędowych i "osobistych".

Literatura: G. BABIŃSKI. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych badań empirycznych*. Kraków 1980, r.IV (Źródła w badaniach socjologicznych): 65-79 (MN I: 409-421) • J. TOPOLSKI. *Metodologia historii*. Warszawa 1973, r.XV (Teoria wiedzy źródłowej): 342-354 • J. SZCZEPAŃSKI. *Metoda biograficzna*. Ss. 573-607 w: *Odmiany czasu teraźniejszego*. Warszawa 1971 (MN II: 363-383) • J. LUTYŃSKI. *Techniki otrzymywania materiałów i ich podział*. Ss. 16-40 w: K. Lutyńska, A.P. Wejland (red.) *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne* (wybór tekstów). Ossolineum 1983.

7. Wywiad kwestionariuszowy i techniki ankietowe

Pojęcia i tematy: wywiad kwestionariuszowy, wywiad swobodny, ankietowa (od czego zależy wybór techniki), zasady prowadzenia wywiadu z kwestionariuszem, aranżacja wywiadu, dopuszczalne i niedopuszczalne zachowania ankietowanego, podstawowe typy technik ankietowych, ankietowa pocztowa i prasowa, ankietowa audytoryjna.

Literatura: J. LUTYŃSKI. *Analiza procesu otrzymywania informacji w badaniach z zastosowaniem wywiadu kwestionariuszowego*. Ss. 13-62 w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, t.IV (Wywiad kwestionariuszowy w świetle badań metodologicznych). Ossolineum 1972 • J. LUTYŃSKI. *Pojęcie ankietowej. Rodzaje technik ankietowych*. Ss. 39-52 w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*. t. II, Ossolineum 1968 • Z. SAWIŃSKI, P.B. SZTABIŃSKI, F. SZTABIŃSKI (red.). *Podręcznik ankietowej*. Warszawa 2000, r.9 (Aranżacja sytuacji wywiadu): 119–139, r. 26 (Ustawa o ochronie danych osobowych): 295–304

8. Budowa kwestionariusza. Logiczna teoria pytań

Pojęcia i tematy: ogólne zasady budowy kwestionariusza, układ odniesienia rozmówcy, pytania sugerujące, zasada aprobaty społecznej, struktury sekwencyjne kwestionariusza (struktura tematyczna, logiczna, graficzna), logiczno-gramatyczny i behawioralny model pytania, pytania otwarte i zamknięte (w sensie logicznym, strukturalnym i technicznym), analiza pytania zamkniętego

logicznie (lista alternatyw, żądanie wyboru, typ roszczenia zupełności), pytania technicznie zamknięte z kafeterią koniunktywną i dyzjunktywną, kwestionariusz wywiadu a kwestionariusz ankiety.

Literatura: G. BABIŃSKI. *Pytania kwestionariuszowe: podstawowe podziały i typologie*. Ss. 53-73 (r.III) w: J. Wasilewski (red.) *Wybrane zagadnienia metodologiczno-teoretyczne badań socjologicznych*. Kraków 1984 (MN I: 391-408) • S. NOWAK (red.). *Metody badań socjologicznych* (wybór tekstów). Warszawa 1965, r.IV (Problemy budowy kwestionariusza): 98-131 • T. PAWŁOWSKI. *Pojęcia i metody współczesnej humanistyki*. Ossolineum 1977, r.VI (Teoria pytań): 151-193 • J. LUTYŃSKI. *Pytanie kwestionariuszowe i jego różne koncepcje*. Ss. 110-146 w: K. Lutyńska, A.P. Wejland (red.) *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne* (wybór tekstów). Ossolineum 1983 • A. SUŁEK. *Ilu jest Żydów w Polsce? Eksperymentalne studium wpływu skali na odpowiedzi ankietowe*. Ss. 175–187 w: A. Sułek. *Sondaż polski*. Warszawa 2001.

9. Inne techniki otrzymywania materiału empirycznego

Pojęcia i tematy: obserwacja socjologiczna i jej rodzaje, grupowy wywiad zogniskowany.

Literatura: R. MAYNTZ, K. HOLM, P. HÜBNER. *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*. Warszawa 1985, r.4 (Metody obserwacji): 111–130 • A. DUKACZEWSKA-NAŁĘCZ. *Zogniskowane wywiady grupowe - jakościowa technika badawcza*. W: H. Domański, K. Lutyńska, A.W. Rostocki (red.). *Spojrzenie na metodę. Studia z metodologii badań socjologicznych*. Warszawa 1999: 149-160.

10. Przetwarzanie materiału empirycznego na dane.

Pojęcia i tematy: instrukcja kodowa, systemy kodowe, dwa sposoby kodowania odpowiedzi na pytania technicznie otwarte, macierz danych, tworzenie komputerowych baz danych, redukcja przestrzeni własności.

Literatura: G. BABIŃSKI. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych badań empirycznych*. Kraków 1980, r.VIII (Budowa instrukcji kodowej): 153–190 (MN II: 443–471) • S. NOWAK (red.). *Metody badań socjologicznych* (wybór tekstów). Warszawa 1965, r.VIII (Twierdzenia, pojęcia, wskaźniki. Tekst A. Bartona o "przestrzeni własności"): 211-231 (MN I: 314-330) • Notatka (przykład redukcji przestrzeni własności): <http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/redps.pdf>

11. Socjometria – zbieranie i analiza danych relacyjnych

Pojęcia i tematy: pytanie socjometryczne, socjogram, indywidualne i grupowe parametry socjometryczne, sieć społeczna

Literatura: R. MAYNTZ, K. HOLM, P. HÜBNER. *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*. r.6 (Socjometria): 156–170.

12. Wprowadzenie do statystycznej analizy danych.

Pojęcia i tematy: zmienne jakościowe i ilościowe, rozkład jednej zmiennej, wartość średnia i odchylenie standardowe, prezentacja graficzna rozkładu.

Literatura: C. FRANKFORT-NACHMIAS, D.NACHMIAS. *Metody badawcze w naukach społecznych*. Poznań 2001, r.15 (Rozkład jednej zmiennej): 369-403.

13. Dobór próby i wnioskowanie statystyczne

Pojęcia i tematy: próba losowa, reprezentatywność, pewność i dokładność szacowania wartości średniej, podstawowe metody losowego doboru próby, dobór nielosowy, estymacja i testowanie hipotez statystycznych.

Literatura: E. BABBIE. *Badania społeczne w praktyce*, r. 7 (Logika doboru próby): 200–241.

14. Badanie zależności między zmiennymi

Pojęcia i tematy: przygotowanie programu analiz statystycznych, zależność statystyczna zmiennych nominalnych, test χ^2 , kontrola zależności między dwiema zmiennymi za pomocą trzeciej zmiennej, zależność pozorna, współczynnik korelacji zmiennych interwałowych.

Literatura: C. FRANKFORT-NACHMIAS, D. NACHMIAS. *Metody badawcze w naukach społecznych*. Poznań 2001, r.16 (Analiza dwuzmiennowa): 404-438 • R. MAYNTZ, K. HOLM, P. HÜBNER. *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*, r.10 (Opracowanie i analiza danych): 240–265.

15. Raport z badania

Pojęcia i tematy: struktura raportu, dostosowanie do odbiorcy, analiza przykładowego raportu

Literatura: E. BABBIE. *Badania społeczne w praktyce*, Załącznik C: *Raport z badań*, 563–569.

MN I/II = *Badania empiryczne w socjologii. Wybór tekstów*, t. I, II. Opracowanie: M. MALIKOWSKI i M. NIEZGODA. Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Tyczynie 1997.

<http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/>